

Dorovský, Ivan

[Beljajeva, Julija Dmitrijevna. Litěraura [i.e. literatura] narodov Jugoslavii v Rossii : vosprijatije, izučenije, ocenka : (poslednjaja četvert' [i.e. četvert'] XIX, načalo XX v.)]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná. 1983, vol. 32, iss. D30, pp. 119-121

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/107927>

Access Date: 20. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

veršů, který se po roce 1945 stal pro Makedonce v podstatě spisovnou normou. Proto také jeho básnická tvorba vyšla v posledním desetiletí v pěti vydáních. K popularizaci jeho poezie i sborníku lidových písní, které sebrali bratři ze Strurgy a jež se staly „breviářem makedonského obrození“, přispěl rovněž od roku 1961 každoročně pořádaný mezinárodní básnický festival v jejich rodném městečku na březích Ochridského jezera. Toto setkání tvůrců básnického slova z mnoha zemí světa je zahajováno nejznámější básní K. Miladinova Touha po jihu. Pořadatel výboru G. Todorovski zařadil v oddílu nazvaném Polyglotta překlady uvedené básně do dvaadvaceti jazyků. Mezi nimi nechybí ani slovenský a český překlad.

Pořadatel zařadil do výboru také devět studií makedonských literárních historiků (Polenakoviće, Mitreva, Koneského, Zografova, Penušliského, Spasova, Nanevského a Čakara), v nichž je všestranně rozebráno sběratelské i básnické dílo K. Miladinova.

Výbor obsahuje značně podrobné komentovanou a bohatě doloženou (a tudíž velmi užitečnou) chronologii básnickova života a díla (s. 417–451), poznámky k uveřejněným básnickovým pracím a bibliografii jeho literárně publicistického díla od roku 1858 do roku 1980. Velmi cenný je rovněž seznam literatury o D. a K. Miladinovových, která vyšla makedonsky, bulharsky, srbochorvatsky, rusky i v jiných jazycích (mezi nimi jsou také české práce).

Celkem 32 stran obrazových příloh, které obsáhly výbor uzavírají, vhodně doplňují dosud nejspěšnější, nejreprezentativnější a nejoriginálnější koncipovaný výbor z díla předního představitele makedonského národního obrození.

Ivan Dorovský

Julija Dmitrijevna Beljajeva, **Literatura narodov Jugoslavii v Rossii. Vospri-jatije, izučenije, ocenka (Poslednjaja četvert' XIX, načalo XX v.)**. Izdatel'stvo Nauka, Moskva 1979, 279 stran.

Donedávná se povětšinou zkoumala recepce ruské literatury v Jugoslávii. Svědčí o tom řada pozoruhodných a cenných monografií a studií četných jugoslávských a sovětských badatelů (hlavně J. Badaliće, Ž. Milisavce, A. Flakera, V. Vuletiće, P. Dmitrijeva, K. Koperžinského, G. Safronova aj.). Před několika lety pak vyšel kolektivní sborník studií sovětských a jugoslávských literárních historiků o rusko-jugoslávských literárních vztazích v 2. polovině 19. a začátkem 20. století (1975), v němž se píše také o recepci literatury národů Jugoslávie ruskými spisovateli, kritiky a literárními vědci.

Kniha pracovnice moskevského Ústavu slavistiky a balkanistiky AV SSSR Ju. D. Beljajevové se pokouší poprvé o systematizaci recepce a studia literatur národů Jugoslávie v Rusku v posledních třech desetiletích minulého a na počátku (do 1. světové války) našeho století. Přirozeně že pronikání, studium a recepce jugoslávských literatur v Rusku mělo své tradice. Zakladatelé systematického studia slavistiky v Rusku (mj. I. I. Srezněvskij, V. I. Grigorovič, O. M. Bodjanskij, P. I. Preis aj.) již v první polovině 19. století se ve svých široce založených slavistických pracích velmi často dotýkali literárního vývoje literatur národů dnešní Jugoslávie. Stejně ruší revoluční demokraté, jejichž ideologie pronikla na slovanský jih počátkem 2. poloviny 19. století, si nejednou všimají otázky formování národní kultury Slovanů a jejího sepětí s národně osvobozenec-kým hnutím. Na tyto tradice pak, jak správně uvádí autorka, mohla navázat ruská akademická literární věda a kritika, které svými novými objevy a cennými zobecněními vytvářejí novou etapu ve vývoji nejen ruské, ale i evropské slavistiky.

Autorka v úvodu (9–31) vysvětluje, proč klade začátek své práce do poslední čtvrtiny 19. století. Je to především nikoli nový rozmach, jak píše Ju. Beljajevová, nýbrž vyvrcholení národně osvobozenec-kého hnutí jihoslovanských národů v letech 1875 až 1878. Práce je tedy vymezena bosenskohercegovským povstáním 1875 a balkánskými válkami (1912–1913). Sympatie slovanských národů, včetně ruského lidu, s národně osvobozenec-kým zápasem jižních Slovanů se projeví konkrétní materiální pomocí a přímou dobrovolnickou účastí právě v 70. letech. Přirozené že vztah jednotlivých vrstev ruské společnosti (stejně jako např. vztah společnosti české) k osvobozenec-

kému hnutí jižních Slovanů byl různý. Beljajevová jej ilustruje na několika příkladech ruských umělců a představitelů vědy a kultury (Mendělejev, Ajvazovskij, Stasov aj.). Ruský carismus na druhé straně sice objektivně pomáhal osvobodit jižní Slované, sledoval však tím posílení svého politického a ideologického vlivu na Balkáně, neboť viděl expanzionistické úsilí Německa a Rakousko-Uherska. Pokračovatelé revolučních demokratů nebo revoluční národníci (např. Saltykov-Ščedrin nebo Uspenskij) poukazovali na panslavisty, kteří si dělali nárok na jakési „slovanské mesiášství“, a vysmívali se šovinismu oficiálního a liberálního ruského tisku. Balkán zůstal a po roce 1878 arénou evropských velmocí. Tzv. východní otázka jako komplex otázek spojených s řešením národnostní problematiky jednotlivých národů nebyla definitivně vyřešena. Tzv. slovanská otázka, kterou autorka měla šíře a podrobněji vysvětlit, byla především otázkou vztahu Ruska k Slovanům a naopak. Na tom spočíval do jisté míry, což měla Běljajevová zdůraznit, i charakter mezoslovanských vztahů. Domnívám se, že autorka nedostatečně přesně vymezila obsah pojmů panslavismus, slovanská vzájemnost, neoslavismus. Každý z uvedených pojmů byl totiž v jednotlivých desetiletích minulého století naplňován jiným obsahem, měl své nejrůznější odstíny, programy, své zastánce a odpůrce nejen v Rusku, nýbrž i v dalších slovanských zemích. Na jedné straně širokého rozpětí stál Lamanskij se svou teorií všeslovanského jazyka a „Moskvy jako třetího Říma“ a na druhé straně A. N. Pypin a P. A. Rovinskij, kteří hájili suverénní práva slovanských národů. Pypin se díval na slovanskou otázku z demokratických pozic, a třebaže byl ovlivněn názory Bělinského a Černyševského, zůstal liberálem. Ve svém Přehledu dějin slovanských literatur (1865) i ve dvousvazkových Dějinách slovanských literatur (1879) polemizoval se slavjanofily a panslavisty o slovanské otázce a o jednotě Slovanů. Dějiny spočívají podle Pypina „nikoliv v nehybné tradici“, nýbrž v „šíři zkušeností, v živé a rozvíjející se činnosti hmotných a mravních lidových sil, což vlastně dává národnosti její skutečnou důstojnost a význam v historii kultury“. Odmítal plány na sjednocení Slovanů na základě pravoslaví, protože byly v rozporu s „citím historické národnosti“ a se „současným charakterem mnoha slovanských národů“. Demokratické řešení slovanské otázky hájil Pypin nejen v 60. a 70. letech, kdy demokratické a pokrokové Rusko hájilo jižní Slované, nýbrž i v následujících desetiletích, kdy reakce roudasila demokratické myšlení.

Studium středověkého literárního procesu jižních Slovanů (tedy nejen Jihoslovanů) zaujímalo v ruské literární vědě, správněji v ruské (i ukrajinské) slavistice, ústřední místo. Zatím se však ještě nikdo před Beljajevovou nepokusil podat přehled vzniklých prací s problematikou jihoslovanského písemnictví, dějin apod. Beljajevová se omezila na vytčení základních směrů bádání a některých otázek, které „mají největší vědecký význam“. Ruští badatelé se soustředili na studium procesu vzniku a vývoje písemnictví a literatury jižních Slovanů jako součásti dějin světové literatury, na studium vzájemných vztahů jihoslovanských (jižněslovanských) středověkých literatur a vztahů s byzantskou, ruskou a rumunskou literaturou (jsou to práce především Veselovského, Speranského, Jacimírského, Syrku aj.), na objevení a vydávání starých literárních památek (Lavrov, Jacimírskij) a na studium díla významných literárních osobností (práce Petrovského, Brandta, Lipovského aj.). Hlavní pozornost věnovali otázkám literárního společenství jižních a východních Slovanů, formám vzájemných vztahů uvnitř tohoto společenství, problematice byzantsko-řecko-jihoslovanských a moldavsko-rumunsko-srbských vzájemných vztahů, vzniku originálního písemnictví na slovanském jihu a zvláštnostem literárního vývoje v Dubrovniku a v Dalmácii v 15.–16. století, neboť komplexnost studia jim pomáhala lépe pochopit specifiku středověkého literárního procesu. Jeho četné rysy totiž měly synkretický charakter a musely být zkoumány spolu s historicko-kulturními a jazykově literárními otázkami.

Při studiu jihoslovanských literatur vycházeli ruští i jihoslovanští badatelé 19. století většinou z teze, že jižní Slované jsou kmeny jednoho národa. Uvedená teze vycházela z vědomí etnické a jazykové příbuznosti jižních Slovanů. V období národních hnutí a vytváření novodobých buržoazních národů byla tato teze ideology národní buržoazie politicky různě interpretována. Psalo se, že jižní Slované tvoří různé národy, různé kmeny nebo jeden národ. Charvátí a Srbové byli chápáni jako jeden národ (Fr. Rački, V. Jagić, Dj. Daničić aj.). Etnonymum „Jihoslované“ stále častěji pronikalo v posledních desetiletích minulého století i do ruské literární vědy a historie.

Ju. Beljajevová pak rozebírá jednotlivé stěžejní práce ruské akademické literární vědy, která usilovala o vytvoření dějin slovanských literatur i světové literatury, a ukazuje na odlišný přístup jednotlivých představitelů k tomuto úkolu. Pokroková

část literárních vědců (Pypin, Veselovskij, Speranskij, Sobolevskij, Jacimirskij) prosazovala studium literárních dějin jednotlivých národů a teprve na jeho základě přistupovala k vystopování vlivů a typologických shod. Především zásluhou Pypinovou byla vytvořena v Rusku první vědecky ucelená koncepce dějin slovanských literatur a jejich místa ve vývoji světové literatury. V pracích Pypinových, ale i Veselovského, Pogodina, Jacimirského a jiných, jak zdůrazňuje autorka, lze vystopovat proces překonávání některých pozitivistických tendencí (které byly příznačné pro ruskou akademickou literární historii ve sledovaném období) a nastolení teoretických a metodologických otázek srovnávacího studia literatury. Významné jsou v tomto směru zásluhy A. Veselovského, hlavně jeho analýza byzantsko-řecko-jihoslovanských vzájemných vztahů, jeho závěry o středověkých literaturách jižních Slovanů jako součásti evropského literárního vývoje a o jihoslovanském prostřednictví mezi ruskou a románskými literaturami. Dodnes jsou aktuální otázky literárního společenství jižních a východních Slovanů, různé typy a formy jejich vzájemných vztahů, vlny vzájemných vlivů ruského a jihoslovanského písemnictví (o nichž poprvé psali např. Sobolevskij, Speranskij aj.), vzájemné vztahy mezi literaturou jižních Slovanů a literaturou moldavsko-rumunskou i specifika italsko-dubrovnických styků v období renesance apod.

Nová vlna rozmachu národně osvobozenického hnutí na Balkáně ve sledovaném období vyvolala v Rusku velký zájem o slovanské, tedy i jihoslovanské literatury období národního obrození. Vznikaly nové literárněhistorické a kritické studie a překlady. Ruská slavistika otvírala hranice kulturním a literárním hodnotám jižních Slovanů.

Práce Ju. D. Beljajevoj se vyznačuje precizním a minuciózním rozbořem velkého množství historických a literárněhistorických prací a překladů, s nimiž se dovedla kriticky a s přehledem vypořádat. Chápeme, že s ohledem na obrovský rozsah studovaného materiálu nemohla podrobněji analyzovat některé i dnes klíčové otázky. K nim patří zejména otázka tvůrců tzv. společného typu (tento termín, který použila autorka, zdá se nám však značně nepřesný). Autorka se o nich zmiňuje dosti stručně (str. 57 až 59) v souvislosti s výkladem jihoslovanského literárního procesu ve 14.–16. století. Problematika literárních tvůrců (nejen středověkých a nejen slovanských), kteří žili a tvořili v různých zemích a v různých jazycích, souvisí s marxistickým přehodnocením vztahu k tradicím. U středověkých literárních tvůrců „společného typu“ lze těžko hovořit o jejich národnostní příslušnosti, nejen proto, že často chybějí základní údaje, nýbrž také proto, že neměli (podobně jako četní tvůrci v období tzv. národního obrození) určité národnostní povědomí nebo citění. Tak tomu je např. s metropolitou Kyprianem, Pachomijem Logothetem, Grigorijem Camblakem, Vladislavem Gramatikem aj. Protože tvořili v různých národnostních prostředích, jejich dílo by mělo právem patřit do dějin literatury dvou, tří nebo několika soudobých národů. Podobný princip je však třeba důsledně uplatňovat i pro pozdější historická období, kdy různí tvůrci měli národnostní citění, ale tvořili v různých prostředích a v různých jazycích.

V monografii J. Beljajevoj zůstaly stranou jejího zájmu otázky recepce a studia folklóru jižních Slovanů v ruském prostředí v posledních desetiletích 19. a v prvních desetiletích 20. století. Jisté je, že při studiu literatury starších období ruská slavistika (podobně jako slavistika v ostatních slovanských zemích) chápala lidovou slovesnost široce jako součást písemnictví.

Z publikace J. D. Beljajevoj Literatury narodov Jugoslavii v Rossii budou čerpat četné informace nejen badatelé rusko-jugoslávských a jugoslávsko-ruských literárních a obecně kulturních styků a vztahů, nýbrž i historikové slavistiky, zvláště z výstižných charakteristik díla téměř dvou desítek ruských slavistů. Je pouze škoda, že se ve svých výkladech autorka opírá výhradně o práce ruských, sovětských a jugoslávských badatelů, že nepřihlédla také k některým syntetickým pracím, které vznikly u nás nebo v jiných zemích.

Ivan Dorovský

